

กระบวนการสร้างคำประสมในภาษาไทย-จีน
บนพื้นฐานแนวคิดของ Jerome L. Packard
THE PROCESS OF COMPOUND WORD FORMATION AND CHINESE
BASED ON THE IDEA OF JEROME L. PACKARD

สันติ อ้ายเจริญ¹

Santi Aijaroen¹

มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง 333 หมู่ 1 ตำบลท่าสุต อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 57100¹
Mae Fah Luang University, 333 Moo 1 Thasud Sub-district, Muang District, Chiang Rai 57100¹

บทคัดย่อ

การสร้างคำประสม เป็นการสร้างคำที่พบได้บ่อยในหลาย ๆ ภาษา โดยเฉพาะในภาษาไทยและภาษาจีนซึ่งเป็นภาษาคำโดด ซึ่งคำส่วนใหญ่สร้างโดยการประสมหน่วยคำเข้าด้วยกันจนเกิดคำใหม่ที่มีความหมายเฉพาะตัว ในกระบวนการสร้างคำนามประสมทั้งในภาษาไทยและจีน มีกระบวนการที่คล้ายคลึงกัน จากการศึกษาเปรียบเทียบโดยอ้างอิงจากแนวคิดของ Jerome L. Packard การสร้างคำประสม ทั้ง 5 ขั้นตอน ได้แก่ การสร้างคำโดยธรรมเนียม (Conventional Lexicalization) การสร้างคำโดยการอุปมา (Metaphoric Lexicalization) การสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์ (Agrammatical Lexicalization) การสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย (Asemantic Lexicalization) และการสร้างคำโดยสมบูรณ์ (Complete Lexicalization) คำนามประสมในภาษาไทยภาษาจีน ทั้งด้านโครงสร้างของคำนามประสมและความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่างหน่วยคำที่ใช้ประกอบคำประสมมีความคล้ายคลึงกัน ปรากฏการณ์ทางภาษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงสากลลักษณะของภาษาทั้งสองที่มีร่วมกัน

คำสำคัญ : คำประสม, การสร้างคำ, ภาษาไทย, ภาษาจีน

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาจีนและวัฒนธรรมจีน สำนักวิชาจีนวิทยา

ABSTRACT

Compound word is a process of word formation which is generally used in many languages. Especially in the isolating languages, such as Thai and Chinese, most of the words are composed by combining morphemes together to form a new word that has a specific meaning. Both Thai and Chinese have a similar process to form a compound word. According to Jerome L. Packard's theory, the 5 steps from the word, including, Conventional Lexicalization, Metaphoric Lexicalization, Agrammatical Lexicalization, Asemantic Lexicalization, Complete Lexicalization. Thai and Chinese compound nouns have similarity both structure and meaning of morpheme. The process can reflect the similarity of both languages.

KEYWORDS: Compound Word, The Process of Word Formation, Thai Language, Chinese Language

บทนำ

“คำ” คือหน่วยทางภาษาที่เล็กที่สุดที่สามารถนำมาใช้ในประโยคได้อย่างอิสระ ทุกภาษาต้องมีคำเป็นองค์ประกอบ ในหน่วยที่เรียกว่า “คำ” นอกจากจะประกอบไปด้วยคำเดี่ยวเช่น “คน”, “ครู”, “เรียน” ฯลฯ แล้ว ยังมีคำประสม ซึ่งเป็นการนำหน่วยคำตั้งแต่สองหน่วยขึ้นไปมารวมกันและแสดงความหมายเฉพาะเจาะจงเพียงอย่างเดียว (Idiosyncratic Meaning) เช่น “รถไฟ”, “ม้าหมุน” ฯลฯ คำประสมนี้ถือเป็นการสร้างคำอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งปรากฏในทุกภาษา โดยเฉพาะในภาษาคำโดดตระกูล Tai-Kadai และตระกูล Sino-Tibetan

Jerome L. Packard (Packard, 2000) ได้ศึกษากระบวนการสร้างคำในภาษาจีนโดยเปรียบเทียบกับภาษาอังกฤษ และได้ตีพิมพ์ในหนังสือชื่อ “The Morphology of Chinese” ซึ่งให้เห็นว่าการสร้างคำประสมนั้นเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปและต่อเนื่อง ผู้เขียนได้ศึกษาเอกสารดังกล่าว พบว่าแนวคิดของ Packard อธิบายธรรมชาติของ

คำประสมได้ครอบคลุมพอสมควร จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาเปรียบเทียบกับเอกสารทางภาษาศาสตร์ของไทย พบว่าในกระบวนการสร้างคำประสมของไทยใกล้เคียงกับภาษาจีนเป็นอย่างมาก

กระบวนการสร้างคำ (Lexicalization) ตามแนวคิดของ Packard

กระบวนการสร้างคำ คือการนำเอาหน่วยคำตั้งแต่สองหน่วยขึ้นไปมารวมกัน โดยคำประสมภาษาไทยจะประกอบด้วยหน่วยคำอิสระทั้งหมด ยกตัวอย่างเช่น บ้านนอก ลูกเลี้ยง อาหารจานเดียว คำประสมภาษาจีนสามารถใช้หน่วยคำที่ไม่อิสระแต่มีความหมายเป็นรูปธรรมในการสร้างได้ (Huang and Liao, 2011) ตัวอย่างเช่น “国民”, “公司” เป็นต้น หน่วยคำดังกล่าวเมื่อนำมาประกอบกันแล้วจะเกิดความหมายใหม่ที่เฉพาะเจาะจง เช่นคำประสม “อาหารจานเดียว” ไม่ได้หมายความว่า “อาหารที่มีอยู่หนึ่งจาน” แต่เป็น “อาหารทำสำเร็จในจานพร้อมรับประทาน” อาจจะสามารถได้ว่าคำประสมส่วนมากมีลำดับหน่วยคำที่คล้ายกับการเรียงประโยคหรือวลี บางครั้งแยกแยะได้

ยากหากขาดบริบทการสื่อสาร การสร้างคำที่มีการเทียบเคียงรูปแบบไวยากรณ์ของประโยคนี้ ทำให้เชื่อว่าการสร้างคำประสมมีจุดเริ่มต้นจากประโยคหรือวลีและค่อยพัฒนาเป็นคำในที่สุด (อัญชลี สิงห์น้อย, 2549) โดยที่คำประสมจะเป็นสถานะตรงกลางระหว่างความเป็นประโยคและความเป็นคำเดี่ยว

Jerome L. Packard (Packard, 2000) ได้ศึกษากระบวนการสร้างคำของภาษาจีนโดยเปรียบเทียบกับภาษาอังกฤษ และให้ความสำคัญทั้งโครงสร้างของคำและความหมายของหน่วยคำที่นำมาประกอบเป็นคำในรูปแบบต่าง ๆ พบว่ากระบวนการสร้างคำในภาษาจีนแตกต่างจากภาษาจีนเป็นลักษณะกระบวนการทางเดียว กล่าวคือ ประโยคหรือวลีหนึ่ง ๆ เมื่ออยู่ในทางภาษาที่เหมาะสมอาจจะพัฒนาเป็นคำประสมได้ โดยจะพัฒนาเป็นคำประสมและกลายเป็นคำเดี่ยวในที่สุด วลีหรือประโยคใด ๆ เมื่อกลายเป็นคำแล้ว เป็นไปได้ไม่น้อยที่จะพัฒนาย้อนกลับไปเป็นวลีหรือประโยคอีกครั้ง

การวิเคราะห์กระบวนการสร้างคำของ Jerome L. Packard ได้เปรียบเทียบระหว่างภาษาอังกฤษและภาษาจีน ซึ่งเป็นภาษาต่างตระกูลกันนั้น ผลที่ได้สามารถระบุสากลลักษณะของกระบวนการสร้างคำได้เป็นอย่างดี แต่กระนั้นก็ตาม Jerome L. Packard ก็ไม่ได้มองข้ามอัตลักษณ์และธรรมชาติที่แตกต่างกันของแต่ละภาษา Jerome L. Packard มองว่าปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่กระตุ้นการเกิดกระบวนการสร้างคำนั้น Jerome L. Packard ได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงและความสัมพันธ์ทางความหมายของหน่วยคำและคำประสมนั้น ๆ โดยผ่านมุมมองแบบ Cognitive Linguistics การสื่อความหมายของแต่ละภาษาจะขึ้นอยู่กับความรู้เชิงอรรถวิสัยของเจ้าของภาษานั้น การให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ ของเจ้าของภาษาจะถูกถ่ายทอดลง

ในกระบวนการสร้างคำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างคำโดยการใช้ความหมายเชิงอุปมา

จากการศึกษาของ Jerome L. Packard พบว่ากระบวนการสร้างคำประสมมีห้าประเภท ได้แก่ การสร้างคำโดยธรรมเนียม (Conventional Lexicalization) การสร้างคำโดยการอุปมา (Metaphoric Lexicalization) การสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์ (Agrammatical Lexicalization) และการสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย (Asemantic Lexicalization) และการสร้างคำโดยสมบูรณ์ (Complete Lexicalization) ซึ่งกระบวนการสร้างคำทั้งห้าประเภท สามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความหมายของหน่วยคำกับหน่วยคำ และหน่วยคำกับคำได้ชัดเจน และกระบวนการทั้งห้านี้ยังมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างมีพลวัต และเป็นธรรมชาติ สะท้อนความเป็นสากลลักษณะของการสร้างคำในภาษาอย่างเป็นธรรมชาติ (Packard, 2000)

จากแนวคิดดังกล่าวหากนำกระบวนการเหล่านี้มาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อศึกษาหาอัตลักษณ์และสากลลักษณะในการสร้างคำประสมระหว่างภาษาไทยและภาษาจีน พบว่าทั้งห้ากระบวนการของ Jerome L. Packard สามารถปรากฏในกระบวนการสร้างคำของทั้งภาษาไทยและภาษาจีน แต่มีความแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยปรากฏให้พบอยู่บ้าง ซึ่งผลการศึกษามีรายละเอียดดังนี้

1. การสร้างคำโดยธรรมเนียม

การสร้างคำลักษณะนี้ จะพัฒนามาจากประโยคหรือวลีที่ใช้เป็นประจำจนเคยชินในการสื่อสาร โดยเฉพาะในภาษาพูด เกิดการคงรูป (Well-formed) ของประโยคหรือวลีนั้น ๆ แล้วกลายเป็นคำประสมในที่สุด จะเห็นได้ชัดเจนว่าการเรียงคำในโครงสร้างประโยคของภาษาไทยเป็นเช่นไร การเรียงหน่วยคำใน

คำประสมภาษาไทยก็มักเป็นเช่นนั้น ดังตัวอย่าง เช่น “คนขับรถ” มีการเรียงหน่วยคำที่คล้ายกับการเรียงคำในประโยคที่สมบูรณ์คือ “ประธาน+กริยา+กรรม” ในกรณีภาษาจีน โครงสร้าง “ประธาน+กริยา+กรรม” จะปรากฏน้อยในการสร้างคำ และถือว่เป็นกระบวนการสร้างคำที่ไม่เป็นแบบฉบับ เพราะโดยธรรมชาติของการสร้างคำในภาษาจีนนั้น มักจะใช้โครงสร้างที่ตรงข้ามกับประโยค (He, 2007) แต่ก็ยังปรากฏคำประสมที่มีลักษณะที่สอดคล้องกับโครงสร้างไวยากรณ์ในประโยคหรือวลีอยู่บ้าง ตัวอย่างเช่น โครงสร้าง “กริยา+กรรม” เช่น “杀人”, “跳舞” หรือ โครงสร้างแบบ “ประธาน+กรรม” เช่น “地震”, “河流”

อีกลักษณะที่พบบ่อยในภาษาไทยคือ “หน่วยหลัก+ส่วนขยาย” ในภาษาไทย เช่น “นางงาม”, “เงินเดือน” ในภาษาจีนใช้โครงสร้างตรงข้ามกับภาษาไทยคือ “ส่วนขยาย+หน่วยหลัก” เช่น

“黄金”, “老人” สังเกตได้ว่าการสร้างคำด้วยโครงสร้างแบบ “หน่วยหลัก+ส่วนขยาย” ลักษณะนี้คือการยึดแบบตามโครงสร้างประโยคของแต่ละภาษาอย่างชัดเจน คำในประโยคเรียงตัวเช่นใด หน่วยคำในคำประสมก็มักจะเรียงตัวในทำนองเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ซึ่งจะขึ้นอยู่กับความหมายที่ต้องการสื่อ

ในด้านความหมายพบว่า หน่วยคำแต่ละหน่วยที่นำมาประกอบในคำประสมยังคงรักษาความหมายเดิมไว้ แต่ก็มีกลการสังเคราะห์เกิดความหมายเฉพาะ แม้จะมีรูปเหมือนประโยค แต่ก็สื่อความหมายต่างออกไป ยกตัวอย่างเช่น ประโยค “คนขับรถ” มีความหมายว่า “บุคคลผู้หนึ่งที่กำลังทำกริยาคือ ขับยานยนต์” แต่คำประสม “คนขับรถ” มีความหมายที่เพิ่มเข้ามาคือ [+ความเชี่ยวชาญ], [+อาชีพ] คำประสมนี้จึงมีความหมายว่า “บุคคล

ที่มีความสามารถและให้บริการขับเคลื่อนยนต์ และอาจจะยึดถือเป็นอาชีพ” เป็นต้น ความหมายในคำประสมนั้น สามารถรับรู้และถ่ายทอดได้อย่างถูกต้องโดยสัญชาตญาณเจ้าของภาษาสามารถเข้าใจคำประสมนั้นในความหมายเฉพาะที่สังเคราะห์ โดยไม่เกิดความหมายที่กำกวม ทั้งนี้ต้องอาศัยบริบทเป็นตัวบ่งชี้ ตัวอย่างในภาษาจีน นามวลี “红花” ในประโยค “漫山遍野都是红花 (ทั่วภูเขาและท้องทุ่งเต็มไปด้วยดอกไม้สีแดง)” มีความหมายว่า “ดอกไม้สีแดง” แต่เมื่อนำรูป “红花” มาใช้เป็นคำประสม ดังตัวอย่างประโยค “红花具有活血通经功效 (ดอกคำฝอยมีฤทธิ์ทำให้เลือดลมเดินสะดวก)” “红花” ในประโยคนี้ไม่ได้หมายถึงดอกไม้สีแดงทั่วไป แต่หมายถึงคือ “ดอกคำฝอย” ที่นำมาใช้เป็นสมุนไพร รูป “红花” ปรากฏใช้ในภาษาจีนทั้งในฐานะวลีและคำประสม

การสร้างคำโดยธรรมชาติปรากฏในสองมิติ มิติแรกคือการสร้างคำมีการใช้โครงสร้างแบบประโยคในแต่ละภาษาเป็นแบบแผนในการสร้างคำ มิติที่สองคือด้านการนำไปใช้ ความหมายคำประสมจะถูกถ่ายทอดสืบต่อกันจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติไป การสร้างคำลักษณะนี้เป็นลักษณะที่ใช้มากและพบได้ทุกภาษา

2. การสร้างคำโดยการอุปมา

การสร้างคำลักษณะนี้ หน่วยคำหน่วยใดหน่วยหนึ่งได้สูญเสียความหมายแท้เดิมไปเหลือเพียงความหมายในเชิงอุปมา หน่วยคำนั้นต้องผ่านการอุปมาก่อน จึงจะนำไปสังเคราะห์ร่วมกับหน่วยคำอื่นเพื่อเกิดเป็นคำประสม การสร้างคำประเภทนี้พบมากในทั้งภาษาไทยและภาษาจีน เพราะสามารถเพิ่มศักยภาพให้กับภาษาคำโดดในการสร้างคำใหม่ ๆ จากหน่วยคำที่มีอยู่เดิม ตัวอย่าง เช่น “ทะเลหมอก” และ

“云海” โดยหน่วยคำ “ทะเล” และ “海” เป็นการอุปมาว่า “ลักษณะเป็นเว้งกว้างใหญ่ คล้ายทะเล” แต่ไม่ได้หมายถึงทะเลโดยตรง แต่เป็นการอธิบายสภาพของหมอกโดยใช้ความหมายเชิงอุปมาของหน่วยคำ “ทะเล” แสดงภาพพจน์ อีกตัวอย่าง เช่น “มือปิ่น” “มือ” ในที่นี้หมายถึง “ผู้ที่ลงมือทำหรือผู้ที่เชี่ยวชาญ ในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง” ไม่ได้หมายถึง “อวัยวะที่ใช้จับต้อง” ลักษณะเช่นนี้พบมาก ในภาษาจีนเช่นกัน ตัวอย่าง เช่น “二手”, “杀手”, “黑手” ตรงกับภาษาไทยว่า “มือสอง”, “มือสังหาร” และ “มือมืด” ตามลำดับ “手” มีความหมายว่า “มือ” และถูกใช้อุปมาไปในทางเดียวกับภาษาไทย ความหมายในเชิงอุปมา มักจะเป็นการให้ความหมายเชิงอวัสัย จะแตกต่างกันไปตามแต่ละวัฒนธรรม สำหรับตัวอย่าง ความหมายเชิงอุปมาของหน่วยคำ “มือ” ในภาษาไทย และ “手” ในภาษาจีน สะท้อนให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันทางวัฒนธรรมและวิถี การคิดของทั้งสองชาติได้อย่างดี

3. การสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย

การสร้างคำลักษณะนี้หน่วยคำ ทั้งหมดสูญเสียความหมายเดิม ส่งผลให้ความหมายของคำประสมและความหมายของแต่ละ หน่วยคำสูญเสียความเชื่อมโยงกัน แม้เจ้าของ ภาษาเองก็อาจจะอธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง คำและหน่วยคำไม่ได้ ยกตัวอย่าง เช่น “ผีเสื้อ” คาดว่าเกิดจากการรวมหน่วยคำ “ผี” และ “เสื้อ” ซึ่งล้วนหมายถึง “ภูตผีวิญญาน” เมื่อนำหน่วยคำทั้งสองมาสังเคราะห์เป็นคำ ประสมแล้วกลับหมายถึงชื่อของแมลงมีปีกชนิด หนึ่งที่ผีเสื้อนั้นสวยงาม ไม่ได้สื่อความหมายถึง “ภูตผีวิญญาน” และเมื่อแนวคิดนี้หายไปจาก สังคม รูปคำ “เสื้อ” ไม่นิยมในความหมายเชิง เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติแล้ว เหลือเพียงคำ

พร้องเสียง ที่มีความหมายว่า “เครื่องนุ่งห่ม” การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ความสัมพันธ์ ทางความหมายระหว่างคำและหน่วยคำจึง เลื่อนรางไป

ตัวอย่างคล้ายคลึงกันนี้ในภาษาจีน ได้แก่ “千张” หรือ “แผ่นเต้าหู้” สร้างจาก หน่วยคำ “千” และ “张” รวมกันหมายถึง “บางมากจนซ้อนกันได้นับพันแผ่น” เป็นการ ใช้ภาพพจน์บรรยายลักษณะสิ่งของนั้น ๆ เป็นชื่อ เรียก ซึ่งไม่ได้สื่อความหมายของ “แผ่นเต้าหู้” อย่างชัดเจนนัก คำลักษณะนี้อาจจะอนุมาน ความหมายได้จากหน่วยคำได้บ้าง แต่ก็ไม่ ชัดเจนนัก คำลักษณะนี้มีแนวโน้มพัฒนา กลายเป็นคำเดี่ยวสูงเพราะความสัมพันธ์ของความ หมายหน่วยคำและคำประสมได้สูญหายหรือ เลื่อนรางไป และเจ้าของภาษาใช้โดยไม่คำนึง ถึงความหมายของแต่ละหน่วยคำในคำประสม นั้น ๆ

อีกตัวอย่างที่น่าสนใจในภาษาไทย คือ “ไส้เดือน” เป็นชื่อสัตว์ประเภทหนอนและ แมลงที่หากินและออกผสมพันธุ์ช่วงกลางคืน ความสัมพันธ์ทางความหมายของ “ไส้เดือน” กับหน่วยคำ “ไส้”, “เดือน” แทบไม่ปรากฏ อาจอนุมานได้ว่าคนสมัยก่อนให้ความหมาย ว่า “สัตว์หน้าตาคล้ายไส้ที่ออกหากินเวลา กลางคืน (อุปมาเดือนเป็นกลางคืน)” (อัญชลี สิงห์น้อย, 2549) การสร้างคำลักษณะนี้อาจ เป็นกระบวนการที่สืบต่อจากการสร้างคำแบบ อุปมา หน่วยคำที่นำมาอุปมาจะถูกใช้ในความ หมายอื่นที่ไม่ใช่ความหมายเดิม เมื่อเวลาผ่านไป ความหมายเดิมของหน่วยคำนั้นจึงเลื่อนราง ไป ผู้ใช้ภาษารุ่นหลังเมื่อไม่ทราบที่มาของความ หมายเชิงอุปมาของหน่วยคำนั้น ความหมายเชิง อุปมาก็หายไปโดยปริยาย จะคงเหลือไว้เพียงรูป คำและความสัมพันธ์ทางโครงสร้างที่เลียนแบบ ประโยค ดังนั้นการศึกษาการสร้างคำลักษณะ

นี้จึงต้องมองผ่านมุมมองแบบประวัติศาสตร์จึงจะหาความสัมพันธ์ระหว่างคำกับความหมายของคำได้

การสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางความหมายอาจมีความคล้ายคลึงกับการสร้างคำโดยการอุปมา เพราะอาจมีการนำความหมายอุปมาสังเคราะห์ร่วมด้วย แต่การสร้างคำโดยการอุปมาเป็นกรณำความหมายเชิงอุปมาของหน่วยคำหนึ่งมาสังเคราะห์ร่วมกับหน่วยคำอื่นเพื่อให้เกิดคำใหม่ขึ้นมา แต่การสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางความหมาย หน่วยคำในคำประสมนั้นจะใช้ความหมายเดิมหรือความหมายเชิงอุปมาก็ตาม แต่เมื่อกลายเป็นคำประสมความหมายของหน่วยคำจะเลื่อนรางไป การสร้างคำโดยการอุปมายังสามารถรักษาความหมายของหน่วยคำและความสัมพันธ์ทางความหมายไว้ได้ ส่วนการสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางความหมายนั้น อนุมานจากความหมายหน่วยคำได้ยาก คำบางคำแม้แต่เจ้าของภาษา หากไม่ได้ศึกษาภาษาศาสตร์ก็อาจจะไม่สามารถอนุมานได้

4. การสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์

การเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์พบในหลายภาษา โดยเฉพาะภาษาที่ไม่มีวิภัติปัจจัย การเปลี่ยนหน้าที่ไวยากรณ์เป็นกระบวนการสร้างคำอีกรูปแบบหนึ่ง เกิดขึ้นได้กับทั้งคำเดี่ยวและคำประสม โดยการเปลี่ยนลักษณะทางไวยากรณ์ของคำที่มีอยู่แล้วในภาษา ทำให้เกิดการใช้ในรูปแบบใหม่ แม้ว่าความหมายไม่ต่างไปจากเดิมมากนัก แต่ในด้านหน้าที่ทางไวยากรณ์เปลี่ยนไป จึงอาจนับได้ว่าเป็นการสร้างคำอีกลักษณะหนึ่ง การสร้างคำด้วยวิธีนี้เป็นกรณลดภาระในการจำของสมออย่างมาสอดคล้องกับแนวคิด “The Principles of Least Effort (Haspelmath, 2010) โดยนำคำที่มีอยู่

แล้วในภาษามาใช้ในความหมายใหม่ โดยผู้พูดไม่จำเป็นต้องสร้างคำใหม่เพื่อนำมาใช้ในการสื่อสารตลอดเวลา ทั้งนี้ผู้ฟังยังคงสามารถเข้าใจความหมายที่ผู้พูดสื่อได้โดยไม่เกิดความลำบากในการทำความเข้าใจ

การเปลี่ยนลักษณะนี้มีอยู่สองรูปแบบ รูปแบบแรก หน้าที่ของไวยากรณ์ของคำจะเปลี่ยนไป ความหมายยังคงเดิมหรือเปลี่ยนไปเล็กน้อย ที่พบได้บ่อยคือการการเปลี่ยนจากคำกริยาเป็นคำนาม ยกตัวอย่างคำในภาษาจีน “买卖” เป็นกริยาหมายถึง “ซื้อและขาย” เมื่อกลายเป็นคำนาม กลายเป็นคำอาการนาม หมายถึง “การค้าขาย” รูปแบบที่สอง นอกจากมีการเปลี่ยนแปลงของหน้าที่ทางไวยากรณ์แล้ว อาจมีการเปลี่ยนแปลงทางความหมายด้วย ตัวอย่างในภาษาจีน เช่น “裁判” เมื่อเป็นกริยาหมายถึง “ตัดสิน” เมื่อกลายเป็นคำนามความหมายเปลี่ยนเป็น “การตัดสิน” หรือ “กรรมกรผู้ทำหน้าที่ตัดสินกีฬาหรือกิจกรรมอื่น ๆ” การจะระบุความหมายของคำลักษณะนี้ต้องอาศัยบริบทในการสื่อสารจึงจะระบุลักษณะทางไวยากรณ์ได้ถูกต้อง หากขาดซึ่งบริบทจะระบุหน้าที่ทางไวยากรณ์ของคำได้ยาก

การสร้างคำโดยการเปลี่ยนแปลงทางไวยากรณ์รูปแบบแรก พบพบได้บ้างในภาษาไทย ส่วนมากมักจะพบในชื่ออาหาร เช่น “หอมก”, “ต้มเป็อย” เป็นต้น หรืออาจพบในบริบทการสนทนาที่ไม่เป็นทางการ นอกจากนี้พบว่าบางครั้งมีคำนามบางคำถูกใช้ในประโยคทำหน้าที่เสมือนคำกริยา ยกตัวอย่างเช่น “น้องชายเด็กเรียนมาก”, “แฟนเธอกุลสตรี (เสียงสูง) กุลสตรี” ถือว่าเป็นปรากฏการณ์ที่มีจริงและปรากฏค่อนข้างบ่อยในบริบทการสื่อสารภาษาไทย แม้ว่าบางลักษณะถือเป็นการใช้ภาษาที่ไม่เป็นมาตรฐานก็ตาม เนื่องจากการเปลี่ยนหน้าที่ทางไวยากรณ์ดังกล่าวทำให้ความ

หมายมีการเปลี่ยนแปลง จึงถือว่าการสร้างคำอีกรูปแบบหนึ่ง

5. การสร้างคำโดยสมบูรณ์

การสร้างคำลักษณะนี้ถือเป็นพัฒนาการขั้นสุดท้ายของกระบวนการสร้างคำประสม เพราะหน่วยคำในคำประสมกลุ่มนี้จะสูญเสียความหมายของตัวเองไปอย่างสมบูรณ์ ไม่สามารถอนุมานความสัมพันธ์ทางไวยากรณ์ และความหมายจากรูปคำได้ โดยคำประสมที่สร้างด้วยวิธีนี้จะแสดงออกสองลักษณะ ลักษณะแรกคือคำประสมที่มีความหมายแต่เดิม แต่ความสัมพันธ์ทางความหมายได้สูญเสียไปแล้ว ดังที่ Jerome ได้ยกตัวอย่างไว้คือ คำนามว่า “烧卖” แปลว่า “ขนมจีบ” สร้างจากหน่วยคำ “烧” และ “卖” มีความหมายว่า “เผา” และ “ขาย” หน่วยคำทั้งสองไม่มีความหมายที่สื่อถึง “ขนมจีบ” ไม่ว่าจะด้านความหมายโดยตรง หรือความหมายเชิงอุปมา จึงไม่สามารถอนุมานความหมายได้จากหน่วยคำที่นำมาประสม ในการเรียนรู้คำนามประสมประเภทนี้จำเป็นต้องอาศัยการจำเท่านั้น

ลักษณะที่สองคือการประกอบคำขึ้นมาจากหน่วยคำที่มีแล้วในภาษาเพื่อทับศัพท์ภาษาต่างประเทศโดยไม่คำนึงเรื่องความหมายและโครงสร้าง เพียงแต่เป็นการเลียนเสียงเท่านั้น สำหรับภาษาจีน เนื่องด้วยข้อจำกัดของการเป็นอักษรสื่อความหมาย การทับศัพท์ภาษาต่างประเทศจำเป็นต้องนำอักษรจีนซึ่งมีความหมายในตัวมาผสมให้ใกล้เคียงกับภาษาต่างประเทศ โดยไม่ต้องคำนึงถึงความหมายเดิมของหน่วยคำที่นำมาใช้ เช่น

“沙发” เป็นการทับศัพท์จากภาษาอังกฤษคือคำว่า “sofa” หน่วยคำ “沙” และ “发” ซึ่งมีความหมายว่า “ทราย” และ “แจกจ่าย” มาประกอบ ซึ่งไม่สัมพันธ์กับความหมายของ “sofa” เลย ลักษณะนี้ทางนักภาษาศาสตร์

จีนถือว่าเป็นกระบวนการสร้างคำเดียว ในที่นี้จึงไม่นำลักษณะเช่นนี้มาร่วมพิจารณา

อนึ่ง ตัวอย่างที่น่าสนใจหนึ่งจากคำทับศัพท์ต่างประเทศในภาษาจีน เช่น “化石” มาจากคำว่า “Fossil” สร้างจากหน่วยคำ “化” และ “石” ซึ่งมีความหมาย “เปลี่ยนหรือกลาย” และ “หิน” รวมเป็น “กลายเป็นหิน” ซึ่งสามารถสื่อความหมายได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่กล่าวถึง เป็นการเลียนเสียงคำยืมจากภาษาต่างประเทศโดยผลานวิธีการสร้างคำประสมในภาษาจีนไว้ด้วยกัน ในภาษาไทยมีปรากฏการณ์ใกล้เคียงกัน คือการเลียนเสียงโดยสื่อความหมาย หรือการ “ลากเข้าความ” ในภาษาชาวบ้านเรียก เป็นการนำเอาหน่วยคำที่มีความหมายในตัวมาผูกคำขึ้นใหม่เกิดความหมายในเชิงอุปมา เช่น “ปากกา” สร้างจากหน่วยคำ “ปาก” และ “กา” ต้นกำเนิดของคำนี้มีหลายแนวคิด หนึ่งในนั้นเชื่อว่าเป็นการทับศัพท์จากชื่อบริษัทผลิตปากกาชื่อ “Parker” เมื่อลากเข้าความ จึงกลายเป็น “ปากกา” มีความหมายเชิงอุปมาว่า “เหมือนปากของนกกา” (อัญชสิทธิ์ หัน้อย, 2549)

กระบวนการสร้างคำขั้นนี้ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของคำประสมสู่การเป็นคำเดี่ยว ซึ่งคาบเกี่ยวกับการเกิดหน่วยคำที่เรียกว่าอุปสรรคเทียมในภาษาไทยเช่น “มะ”, “นัก” หน่วยกึ่งหน่วยคำเติมในภาษาจีน (Semi Affix) เช่น “性”, “化” และหน่วยคำเติมแบบภาษาจีนเช่น “子”, “头” (Liu, 2006) รายละเอียดนั้นจะแตกต่างกันไปตามเงื่อนไขของแต่ละภาษามีหลายคำที่มีการกร่อนของเสียง ทำให้ออกเสียงเพียงกึ่งพยางค์ หรือหน่วยเสียงบางตัวหายไป เช่น “头” มีความหมายว่า “หัว” ออกเสียงเป็น “tóu” เมื่อใช้ในการสร้างคำและเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความหมายโดยพัฒนาเป็นหน่วยเติมท้าย เสียงกร่อนลงเหลือเพียง “tou”

เช่น “馒头” หรือ “หมั่นโถว” “头” ในที่นี้ไม่ได้มีความหมายว่า “หัว” อีกต่อไป เช่นเดียวกัน ในภาษาไทยคำที่ขึ้นต้นด้วย “มะ” ส่วนมากกร่อนมาจากคำว่า “หมาก” ซึ่งมีความหมายว่า “ผลของพืช” เมื่อกร่อนเสียงลง ความหมายเองก็เลื่อนรางไป ตัวอย่างเช่น “หมากม่วง” หรือผลของต้น “ม่วง” พยางค์หน้ากร่อนเสียงกลายเป็น “มะม่วง” พยางค์ “มะ” ไม่สามารถสื่อความหมายว่า “ผลของพืช” ได้แล้ว และเมื่อทั้ง “มะ” และ “ม่วง” สูญเสียความหมายไป กลายเป็นหน่วยคำไม่อิสระ และไม่สามารถปรากฏได้

เป็นหน่วยคำไม่อิสระ และไม่สามารถปรากฏได้อย่างอิสระ ทำให้คำว่า “มะม่วง” กลายเป็นคำเดี่ยวในที่สุด

จากกระบวนการทั้งห้าที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบคำหนึ่งถึงความหมายของหน่วยคำ การเลียนแบบโครงสร้างประโยคกระบวนการสร้างคำทั้งห้าสามารถนำมาทำเป็นตารางเพื่อเปรียบเทียบกันตามแบบ Packard ได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ตารางกระบวนการเกิดคำใหม่ในภาษาตามแนวคิด Jerome L. Packard (Packard, 2000)

ประเภท	ความหมายของหน่วยคำ	โครงสร้างเลียนแบบประโยค	ตัวอย่าง
1 Conventional	คงเดิม	มี	นางงาม/爬虫
2 Metaphorical	เชิงอุปมา	มี	มือปืน/电影
3 Asemantical	ไม่ชัดเจน	มี	ไส้เดือน/问世
4 Agrammatical	คงเดิม/เชิงอุปมา	ไม่มี	ห่อหมก/裁判
5 Complete	ไม่ชัดเจน	ไม่มี	ปากกา/烧卖

พัฒนาการของคำประสม

จากกระบวนการสร้างคำตามแนวคิดของ Packard ทำให้เห็นว่า คำประสมเป็นพัฒนาการที่อยู่ตรงกลางระหว่างประโยคและคำเดี่ยว เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง มีการเปลี่ยนผ่านลักษณะหนึ่งสู่อีกลักษณะหนึ่ง มีทั้งกลุ่มตัวอย่างที่ตรงตามคำนิยามของแต่ละกระบวนการและมีทั้งกลุ่มที่คาบเกี่ยวสองลักษณะในเวลาเดียวกัน และที่สำคัญการเปลี่ยนแปลงของคำประสมแต่ละตัวไม่เท่ากัน เห็นได้ว่านักภาษาศาสตร์ไทย อัญชลี สิงห์น้อย และนักภาษาศาสตร์จีน Liu S. ล้วนมีความคิดเห็นเกี่ยวกับพัฒนาการของคำประสมในทางเดียวกัน

พัฒนาการของภาษาเป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไป การสร้างคำก็เช่นกัน มีการเปลี่ยนผ่านลักษณะหนึ่งไปสู่ลักษณะหนึ่งอย่างช้า ๆ มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาอย่างละเอียด คำประสมเป็นสถานะกึ่งกลางระหว่างประโยค/วลีและคำเดี่ยว คำประสมบางคำมีลักษณะของประโยค/วลีอย่างเห็นได้ชัด เช่น “คนขับรถ” และบางคำมีลักษณะแบบคำเดี่ยวสูงเช่น “ไส้เดือน” ลักษณะดังกล่าวเป็นหลักฐานยืนยันข้อเท็จจริงที่ว่า การสร้างคำประสมนั้นเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่อยู่กลางระหว่างประโยค/วลีและคำเดี่ยว ในด้านความหมายของหน่วยคำจะพบว่า ยิ่งพัฒนาการเข้าใกล้คำเดี่ยวมาก หน่วยคำ

ยิ่งสูญเสียความหมายเดิมมากขึ้น การเลียนแบบโครงสร้างประโยคตามไวยากรณ์ก็ลดตามเช่นกัน สำหรับการออกเสียงก็อาจจะได้รับผลจากการเปลี่ยนแปลงนี้ด้วย เพราะเมื่อหน่วยคำหนึ่งสูญเสียความหมายไป มักจะเกิดการกร่อนเสียงในหน่วยคำนั้น กลายเป็นหน่วยคำที่ไม่อิสระโดยสมบูรณ์ กระบวนการสร้างคำประสมจึงไม่ได้เกี่ยวข้องกับแค่เรื่องโครงสร้างคำและความหมายเท่านั้น แต่เชื่อมโยงถึงเรื่องการออกเสียงและบริบทการสื่อสารอีกด้วย พัฒนาการของคำประสมที่ได้กล่าวมาทั้งหมดอาจสามารถแสดงเป็นขั้นตอนได้ตามรูปแบบต่อไปนี้

ประโยค/วลี → การเปลี่ยนแปลงความหมาย → หน่วยคำสูญเสียความหมายไป → เกิดการกร่อนเสียง → คำเดี่ยว

พัฒนาการของคำประสมเป็นพัฒนาการทางเดียว (Packard, 2000) ซึ่งคำประสมแต่ละคำอาจจะมีจุดเริ่มต้นและจุดจบของพัฒนาการที่ไม่เท่ากัน คำหนึ่งคำไม่จำเป็นต้องผ่านทุกกระบวนการ บางคำอาจมีพัฒนาข้ามขั้นตอนก็ได้ การที่เป็นกระบวนการทางเดียวจึงไม่ปรากฏกระบวนการย้อนกลับที่ทำให้คำกลับคืนเป็นประโยค/วลี การเปลี่ยนแปลงของแต่ละภาษาก็อาจแตกต่างกันได้ด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นในการสื่อสารเป็นสำคัญ คำประสมหนึ่ง ๆ อาจจะหยุดพัฒนาการเมื่อ

บรรลุถึงจุดสูงสุดในการสื่อสาร ตรงกันข้ามหากคำหนึ่ง ๆ พัฒนาการจนกลายเป็นคำเดี่ยวโดยสมบูรณ์แล้ว แต่ไม่มีความจำเป็นในการสื่อสารคำนั้น ๆ ก็มักจะค่อยหายไปทีละน้อย

บทสรุป

กระบวนการสร้างคำในภาษาไทยและภาษาจีนมีความคล้ายคลึงกันอย่างเห็นได้ชัด เนื่องจากทั้งสองภาษาต่างจัดอยู่ในกลุ่มภาษาคำโดดทั้งสิ้น โดยกระบวนการการสร้างคำประสมทั้ง 5 ที่ Jerome ได้ศึกษาไว้ เมื่อนำมาศึกษาเปรียบเทียบกับการสร้างคำนามประสมภาษาไทย พบว่ามีกระบวนการที่ตรงกับการสร้างคำนามประสมในภาษาจีน สะท้อนให้เห็นถึงสกลลักษณะทางภาษาที่ทั้งสองภาษามีร่วมกัน

อย่างไรก็ตามกระบวนการสร้างคำประสมยังคงคาบเกี่ยวปัจจัยอื่นอีกมาก นอกเหนือจากตัวแปรทางภาษาแล้ว ยังมีปัจจัยอื่นทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประกอบด้วยการระบุลักษณะสากลของคำประสมจึงต้องมองอย่างครอบคลุมทั้งในมุมกว้างและลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม แม้แต่วิธีการของ Packard เองก็ยังมีตัวอย่างอีกมากที่อยู่นอกกฎและรอการศึกษาอย่างละเอียดต่อไป บทความนี้เป็นเพียงแต่การเปรียบเทียบถึงลักษณะกว้าง ๆ ของการสร้างคำประสมในภาษาไทยและจีนเท่านั้น

เอกสารอ้างอิง

- อัญชลี ลิ่งหน้อย. (2549). *คำนามประสมศาสตร์และศิลปะในการสร้างคำไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Haspelmath, M. (2010). *The Indeterminacy of Word Segmentation and The Nature of Morphology and Syntax*. Leipzig: Max-Planck-Institute für evolutionäre Anthropologie.
- He, Y. (2007). *Linguistics Context of Chinese Grammar and Translation Studies*. Beijing: Beijing University Press.
- Huang, B. & Liao, X . (2011). *Modern Chinese (Volume 2)*. (5th Edition). Beijing: Higher Education Press.
- Liu, S. (2006). *Chinese Descriptive Morphology*. Beijing: Shangwuyinshuguan.
- Packard, J. L. (2000). *The morphology of Chinese: A Linguistic and Cognitive Approach*. New York: Cambridge University Press.

